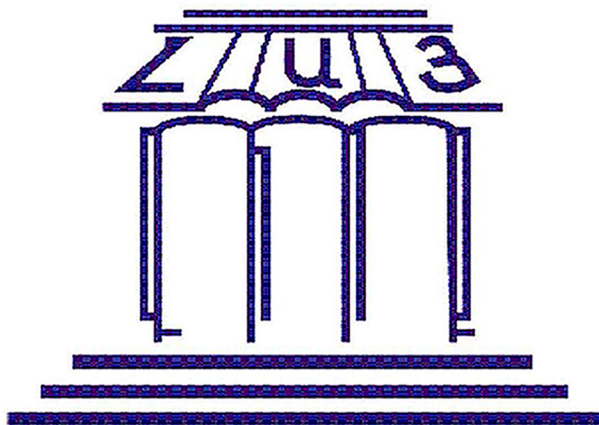




Հայկական գիտահետազոտական հանգույց
Armenian Research & Academic Repository



Մույն աշխատանքն արտոնագրված է «Մտեղծագործական համայնքներ
նշ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a **Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported** (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

636.082

Ե-58



ԳԵՂԱՄ ՅԵՍԱՅԱՆ

ԿՈՎՆԵՐԻ ՈՒ ՎՈՋԻԱՐՆԵՐԻ
ԱՐԷՆՍՏԱԿԱՆ
ԲԵՂՄՆԱՎՈՐՈՒՄԸ

ՊԵՏՅՐԱՏ

ՅԵՐԵՎԱՆ

1932

08 APR 2013

636.082 ^{ԱՐ}

6-584

24 SEP 2010

Հ. Ս. Խ. Հ. ՀՈՂԺՈՂԿՈՄԱՏ

№ 67 (167) Գյուղատնտեսական հանրամատչելի գրադարան № 67 (167)

Գ Ե Ղ Ա Մ Յ Ե Ս Ա Յ Ա Ն

Անասնաբուժան, ինստիտուտ, ուսանող

ԿՈՎԵՐԻ ՈՒ ՎՈՉԽԱՐՆԵՐԻ

ԱՐՀԵՍՏԱԿԱՆ ԲԵՂՄՆԱՎՈՐՈՒՄԸ

1008
35377

Խմբ. անասնաբուժ. ինստիտուտի

գիտական աշխատակից

անասնաբուժ Ա. ԲԱՅԲՈՒՐԹՅԱՆ

Պ Ե Տ Հ Ր Ա Տ

1982

Յ Ե Ր Ե Վ Ա Ն

Գրքուկը կազմելիս ոգտագործել եմ միութենական արհեստական
քեղամավորման ինստիտուտի լաբորատորիայի վարիչ ընկ. ՈՖ. Նեց-
մանի Ձգրքուկները և վերջին հրահանգը արհեստական քեղամավորման
ձախն, վոր այժմ գործադրվում է կյանքում:

Գրքուկի նպատակն է ծանոթացնել մեր գյուղ-սեկտորում խոր-
հրդային և կոլտնտեսութուններում աշխատող մասսային արհեստական
քեղամավորման տեխնիկայի հետ:

ԳԵՂԱՄ ՅԵՍԱՅԱՆ

Ա.Ռ.Ս.ՋԱԲԱՆԻ ՓՈԽԱՐԵՆ

Անասնապահության պրոբլեմը Խորհրդային Հայաստանի սո-
ցիալիստական շրջադարձության հիմնական ողակներից մեկն հանդի-
սանալով՝ պահանջում է մեզինց մաքսիմում ուշադրութուն դարձնել
անասնաբուժության և անասնաբուժության զարգացման վրա. մեր գրա-
կանության մեջ գրեթե բացակայում է այդ ուղղությամբ հանրամատ-
չելի մասնագիտական գրականութուն, վոր մասսաների սեփականու-
թյուն պիտի դարձնի այդ բնագավառի տեխնիկան:

Ընկ Գեղամ Յեսայանի՝ «Կովերի և վոչխարների արհեստական
քեղամավորումը» խորագրով գրքուկն առաջին փորձն է հանրամատչե-
լի կերպով տալու այդ տեխնիկայի գործադրումն անասնաբուժական
խորհանտեսութուններում աշխատող այն բանվոր-կոլտնտեսականների
կողմից, վորոնք չունենալով մասնագիտական կրթութուն՝ ի վիճակի
կլինեն տիրապետելու տեխնիկային և այդ կենսագործելու՝ մասնա-
գետ անասնաբուժների հսկողության տակ:

ՀԱՄԽ-ի Արտ. Կադրերի և Տեխ. Պրոպագանդայի Սեկտորը, վոր-
ջունելով ընկ. Գ. Յեսայանի ինքնագործունեութունը, միանգամայն
նպատակահարմար է գտնում գրքուկի հրատարակումը, թեկուզ անը-
շան թերութուններով:

Ընկ. Յեսայանի այս փորձը պետք է որինակ ծառայի՝ մեր չերի-
տասարդ կադրերի կողմից տեխնիկայի տարբեր ճյուղերին նվիրված
հանրամատչելի գրքուկներ կազմելու գործին:

ՀԱՄԽ-ի ԱՐՏԱԴՐԱԿԱՆ ԿԱԴՐԵՐԻ ՅԵՎ ՏԵԽՊՐՈՊ.ՍԵԿՏ.

ԱՐՀԵՍՏԱԿԱՆ ԲԵՂՄՆԱՎՈՐՈՒՄԸ

Ինչպես նշում է ՀԿ(Բ)Կ Կենտրոնի Բյուրոն իր ս. թ. ապրիլի 12-ի վորոշման մեջ, խորհրդային տնտեսությունների, մասնավորապես անասնաբուծական խորհ. տնտեսությունների, շինարարությունը և անասնաբուծական խորհ. տնտեսությունների թիվը հասել է 13-ի՝ 15000 խոշոր յեղջուրավոր անասուններով և 29300 վոչխարներով՝ հանդես 1930 թվականի 7 խորհ. տնտեսության—4580 գլուխ խոշոր յեղջուրավոր անասուններով և 12000 վոչխարով:

Սակայն այս հաշվություններով մենք չպետք է բավարարվենք. կուսակցության և իշխանության կողմից անասնաբուծության առաջ դրված խնդիրները լրիվ կենսագործելու համար, նրա զարգացումը պիտի ընթանա ի հաշիվ հոտերի քանակային և վորակային կազմի բարելավման—նրանց մետիսացման և լավագույն սերնդի աճեցման միջոցով:

Այս խնդրում վորակի լավացումն անկասկած կանդադառնա արտադրանքի բարելավման վրա: Յեթե համեմատենք մեր անասնաբուծության վորակային և քանակային ցուցանիշները այլ յերկրների հետ, այն ժամանակ հետևյալ պատկերը կստացվի:

Տ ա խ ս ա կ № 1

1928—29	ԽՍՀՄ		ՀԱՄՆ	
	Քանակը	%	Քանակը	%
Խոշոր յեղջուրավոր կենդանիներ	66,792,000	119,9	55,751,000	100
Մսե-դմակի տարեկան արդյունքը (հազարավոր տոններով)	1899,5	549	3200	100
Կենդանի քաշը (կիլոգրամներով)	235	54,7	430	100
Կաշու միջին քաշը (կիլոգրամներով)	17	58,9	29	100
Հասունություն ժամանակաշրջանը (ամիսներով)	48	171,4	28	100

Տ ա խ ս ա կ № 2

Յերկրի անունը	Վախարների քանակը միլիոններով	Ստացված բրդի քանակը հազարավոր տոնն
ԽՍՀՄ	133	163
Ավստրալիա	100	431
ՀԱՄ Նահանգներ	53	170
Նոր—Զելանդիա	27	117

№ 1 տախտակը պարզ ցույց է տալիս, վոր մենք 19,90%-ով ավելի խոշոր յեղջուրավոր անասուններ ունենալով, քան ՀԱՄ. Նահանգները, 40,60%-ով պակաս միս ենք ստանում, քան Ամերիկան, իսկ սրա պատճառն այն է, վոր մեր անասունների կենդանի քաշը 45,30%-ով պակաս է քան նրանցը և մեր կենդանիների հասունության ժամկետը 71,40%-ով յերկար է: Այս հանգամանքն ուղղակի կերպով անդրադառնում է կաշու արտադրանքի քանակի ու վորակի վրա, վորովհետև մորթելով Հհասունացած կենդանիներ, վորոնք իրենց քաշով անհամեմատ պակաս են, Ամերիկայից 41,1%-ով պակաս կաշի յենք ստանում: Դառնալով վոչխարաբուծության խնդրին, պետք է ընդգծել, վոր մեր յերկրը, վոր սոցիալիզմ է կառուցում, վոչխարաբուծությունից պահանջում է միս, բուրդ, դմակ յեվ մորթի:

Առաջին հերթին բուրդ է պահանջվում, մինչդեռ մեր բրդամշակման արտադրությունն ապահովված է կոպիտ տեսակի բրդով՝ 570%-ով, իսկ նուրբ տեսակի բրդով միայն 10%-ով: Բրդի պակասը լրացվում է արտասահմանից, վոր հսկայական արժույթ (վալյուտա) է պահանջում, ուստի այս ծախսերից խուսափելու համար մենք պետք է վոչխարաբուծությունը զարգացնենք ու շտապ կերպով ազատվենք արտասահմանյան կախումից:

Պակաս նշանակություն չունի մեր աշխատավորությունը միս մատակարարելու խնդիրը, իսկ այս կարելի յե բավարարել ի հաշիվ վոչխարի մսի: Այժմ ԽՍՀՄ-ում սպառվող մսի 20%-ը վոչխարի միս է:

Մեր յերկիրն ինչպես տեսնում ենք № 2 տախտակից անհամեմատ ավելի հարուստ է վոչխարներով, սակայն արդյունքը մեզանում անհամեմատ քիչ է: Որինակ՝ Ամերիկան, վոր ունի մեր վոչխարների կեսից պակաս ավելի շատ արդյունք է ստանում քան մենք: Միջին թվով

ախտեղ մի վոչխարը տարեկան տալիս է 3,6 կիլոգրամ բուրդ, իսկ մեղանում՝ 1,26 կիլոգրամ: Բացի քանակային ցածր արդյունքից, մեր ստացած բուրդն անբավարար է նաև վորակապես՝ կոպիտ է և վոչ միատեսակ, վոր անպետք է նուրբ մահուդ արտադրելու համար:

Անասնաբուծության հետամնացության հիմնական պատճառներից մեկն էլ՝ մանր գյուղատնտեսությունների ցրվածությունն, անբարձր կերի բազայի բացակայությունն ու լավագույն սերնդի անեցման վոչ բավարար աշխատանքն է:

Սակայն պետք է նշել, վոր շնորհիվ կուսակցության և բանվոր դասակարգի ջանքերի, ստեղծված է անասնաբուծության վերակառուցման ամուր բազա՝ խորհրդային անասնաբուծական մասնագիտացված տնտեսությունների ու կոլտնտեսական ապրանքային ֆերմաների կազմակերպման միջոցով: Միայն խոշոր խորհրդային յեվ կոլեկտիվ ճնեսությունների միջոցով, վորոնք հիմնված կլինեն կերի բարելավման յեվ անասունների զարգացման վրա, կապահովվի մեր մսի, բրդի, կաթի և մորթու լրիվ պահանջը:

Այնպեղ չանելով անակիր պեժ է պայքարել անասնաբուծության վորակի բարձրացման համար:

Պայքարելով անասնաբուծության վորակի զարգացման համար, հատուկ ուշադրություն պետք է դարձնել լավագույն սերնդի անեցման աշխատանքների վրա: Պետք է նպատակահարմար ոգտադրոժել լավագույն սերունդ արտադրողներին ու նրանցից ստանալ առավելագույնը: Այդ նպատակին հասնելու համար, անհրաժեշտ է հետեվել վերջինների առողջապահության, զերժ պահելով նրանց ամեն տեսակի վարակիչ հիվանդություններից:

Մենք պեժ է կարն ժամանակամիջոցում հասնենք յերկու հիմնական նպատակի՝ անասունների առաղ զարգացմանը յեվ նրանց վորակի բարելավմանը: Վատորակ, ունիվերսալ անասունները պետք է փոխարինվեն վոչ ունիվերսալ — կուլտուրական բարձր արտադրողականություն ունեցող լավորակ անասուններով:

Միակ և ուղիղ ճանապարհը, վոր հնարավոր է դարձնում այս նպատակի հենապորժումը, աղնվացեղ անասունների զուգավորումն է տեղականների հետ: Զուգավորման կամպանիան իր ժամանակին անցկացնելն անասնաբուծության մեջ նույն է, ինչ վոր հասկային ճնեսությունն մեջ ցանկսր ժամանակին սկսելը: Անասունների քանակային աճումն անմիջականորեն կախում ունի զուգավորման ձևերից, վոր զորժադրվում է ավյալ տնտեսությունների մեջ: Այդ թիվը ցույցերի նկատմամբ տատանվում է տարեկան մինչև 40—400 հորթ, իսկ վոչխարների նկատմամբ՝ 25—300 գառ: Բեղմնավորման 3 հիմնական ձև կա:

1. Աղատ զուգավորում նախ յի մեջ:

2. Զեռքի զուգավորում:

3. Արհեստական բեղմնավորում:

Յուրաքանչյուր ձևի ունի յիր թի դրական և թե բացասական կողմերը,

Ազատ զուգավորում. — Ամենահին հասարակ ձևերից մեկն է: Նախքում ցանկություն ցույց տվող անասունն յի նախադրողն ինքն է վորոնում: Այս ձևը պահանջում է բազաթիվ արտադրողներ, ուստի կապ ունի մեծ զուգարների հետ: Վորպես որեն, այս ձևի համար նորմալ բեղմնավածությունը մեկ ցուլին համարվում է 30-ից վոչ ավելի կով: Իսկ վոչխարի նկատմամբ, 25-ից վոչ ավելի: Արտադրողը վոր գտնվում է նախրի հետ, շատ զեղքերում անիմատ կերպով վատնում է սերմը (սպերմա), իսկ զրա հետեանքով կորցնում է արդյունավետ արտադրողականությունը: Բացի այդ, յեթե նախրում հիվանդ անասուններ են յիում, աղա արտադրողը վոչ միայն հիվանդության վարակն է տարածում, ալ և ինքն է վարակվում ու շուտ սատկում:

Այս ամենից յերկուվ, կարելի յե ասել, վոր այս ձևը հանդուրժելի յե միայն ծալրահեղ զեղքերում պայմանով վոր նախրում վոչ մի հիվանդ անասուն չլինի:

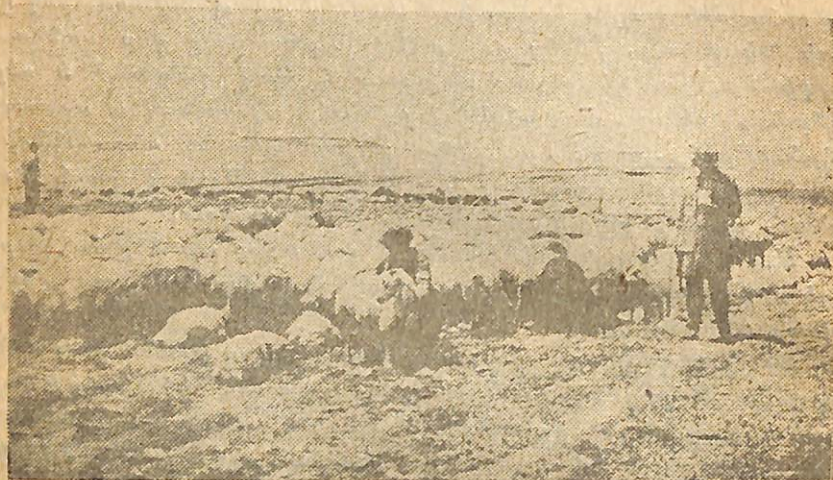
Զեռքի զուգավորում. — կուլտուրական տնտեսություններում ամենատարածված ձևերից մեկն է: Արտադրողը անջատված ենախրից և կարիք յեղած զեղքում նրան բերում են: Այս ձևի ճիշտ կիրառումը անասնաբուժի անմիջական հսկողությունն անկասկածորեն ապահովում են կենդանու առողջությունը: Զուգավորումը կարգավորվում է, հեռացվում են ավելորդ աղարդյուն զուգավորումները, մի հանգամանք, վոր յերկարացնում է արտադրողների ունակության ժամկետը: Հսկողության վրա ծախսված զուգարներն անշուշտ արգարացվում են: Այս ձևի բացասական կողմը պիտի համարել միայն այն, վոր չի կարելի զուգավորել ու բեղմնավորել հիվանդ անասունների:

Արհեստական բեղմնավորում. — Գործնականում հզոր միջոցներից մեկն է, վոր անասնաբուծությունը բարձր աստիճանի վրա է դնում: Նա իրոք դառնում է անասնաբուծության սոցիալիստական վերակառուցման ոժանդակող հզոր աղակներից մեկը: Այս ձևը պահպանում է արտադրողների ուժերն ու առողջությունը, թույլ է տալիս ավելի շատ անասուններ բեղմնավորել քան նախորդ ձևերը:

Անվիճելի յեն արհեստական բեղմնավորման տված արդյունքներն ու տնտեսական հիջեկտը, յիրը սեկ ցուլով հնարավոր է բեղմնավորել 600—1000 կով, և մեկ արու վոչխարի միջոցով ստանալ 500—600 գառ, պարզ է, վոր հիմնովին փոխվում են անասնաբուծության տեմպերը ու հնարավորություն է ստեղծվում սեկ արվա ընթացում աստ-

նալ այն արդյունքը, վարը սովորական պայմաններում կարելի չէ ստանալ միայն 4—5 արվա ընթացում:

Այս պետք է կիրառել, ոգտագործելով ազնվացեղ լավորակ արտադրողներ: Ուստի այդպիսի արտադրողների նպատակահարմար է առավելագույն չափով ոգտագործումը կարելի դարձնել հանգամանքներից մեկը պետք է համարել: միայն այս դեպքում է, վոր կարն ժամանակամիջոցում կսեղծեն նկայական փանկությունը բարձրորակ անասուններ:



Նկ. № 1

Խորհրդային տնտեսության զարգացումը, վորոնք ստացվել են արհեստական բեղմնավորման միջոցով:

Արհեստական բեղմնավորման ձևը գլխավորապես համար հին է բաց չոր և մասսայական գործնական աշխատանքների համար և առանձնապես կարևոր է, վորպեսզի այս ձևը տեխնիկական գործադրեն բանվորներն ու կոլեկտիվները, վորոնք չունենալով մասնագիտական կրթություն, անցնելով միմյայն կարնասել նախապատրաստված դասընթացներ, ի վիճակի կլինեն կենսագործելու այդ ձևը կյանքում—անասնաբուծի հսկողության տակ:

1932 թվին, գյուղատնտեսության սոցսեկտորի գծով բեղմնավորվելու լին 2.000.000 կով: Այս հանգամանքը խորհրդային և կոլեկտիվ տնտեսություններից պահանջում է իր ժամանակին լուրջ նախապատրաստական միջոցառումներ, վորոնք հնարավոր կդարձնեն կենսագործելու կուսակցության և կառավարության վորոշումները՝ բազմաթիվ անասունների քանակը, բարելավելով նաև նրանց վորակը:

ԱՐՀԵՍՏԱԿԱՆ ԲԵՂՄՆԱՎՈՐՄԱՆ ԿԱՑԱՆՆԵՐԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒՄԸ

Խորհրդային և կոլեկտիվ տնտեսություններում արհեստական բեղմնավորման համար անհրաժեշտ են կայաններ, վորոնց արամադրություն տակ պետք է լինեն ցուլեր, խոյեր, (ղոջեր) հատուկ շենքեր, կահավորում, բանվորական կազմ և սերմնավորողներ:

Կայանների շենքերը ոգտորաբար 3 տիպի լին լինում:

1. Մշտական շենքեր, հիմնական կառուցումներով, վոր պատրաստվում են այն հաշվով, վոր հնարավորություն են տալիս սերմնավորումը կատարելու ամբողջ տարվա ընթացքում:

2. Կայաններ թեթև շենքերով—մի քանի տաք ամիսների համար:

3. Շարժական կայաններ, թեթև ծածկոցներով. տարվա 2—3 տաք ամիսներում ոգտագործելու համար: Այս կամ այն տիպի կայանների շենքերի կառուցումը առ ընտրությունը կատարվում է տեղական պայմանները հաշվի առնելուց հետո:

Բացի այս, կայաններն իրենց արամադրություն տակ պիտի ունենան՝

1. Մեկ սենյակ լաբորատորիայի համար (վոր ծալրահեղ դեպքում կարելի չէ փոխարինել վրանով), վորտեղ պատրաստվում են բացառապես սերմնավորման նյութերն առ գործիքները: Լաբորատորիան անպայմանորեն պետք է անջատված լինի դեղատանից և դիազոստիկ կաբինետից:

2. Մեկ շենք ցուլերին քաշելու և անասուններին սերմնավորելու համար, վորոնց տարածությունը ցանկալի չէ, վոր 4—5 մետր լինի:

3. Մեկ ցանկապատած վայր՝ բեղմնավորման լենթակա անասունների համար, ցանկալի չէ, վոր վերջինս ծածկված լինի թեթև ծածկոցներով: Նպատակահարմար է ցանկապատը կառուցել 50—60 անասունների համար:

4. Արտադրողների համար մեկ հիմնական շենք, վոր զերծ կզահի նրանց արտաքին ներգործություններից (ցրտից, քամուց, արևից, անձրևից, և այլն):

Կայանները սովորաբար կառուցվում են ջրերի ու արոտատեղերի մոտ, ուր սովորաբար կենտրոնանում են անասունները: Այդ վայրերի անհրաժեշտ պայմաններից մեկը անասնաբուժական սանիտարական բարենալից դրությունը պետք է լինի:

Յուրաքանչյուր կայանի բեռնավածությունը անասուններով միջին թվով 1000-ից ավելի չպետք է լինի, վոր դարձյալ կախված է արոտատեղի, լավորակ ջրի և անասնաբուժական սանիտարական բարե-

մատողայիններից և հեղուկից: Սպերմա ստանալն այս խնդրում ամեն-
նախարարը հանգամանքներից մեկն է, վորի համար կիրառվում են
հետևյալ մեթոդները:

1. Ռեզինե սպերմահավաքի ձև. 2. արհեստական հեշտոցի ձև 3.
խրտվիլակային ձև. 4. ապակյա սպերմահավաքման ձև. 5. բնական
հեշտոցի ձև:

Հիմնականում սպերմա հավաքելու ամբողջ աշխատանքը ար-
հեստական հեշտոցի մերողներով և կատարվում: Պետք է ընդգծել, վոր
հեշտոցային մեթոդը կիրառվում է բացառիկ դեպքերում, յերբ սպեր-
մահավաքիչներ և արհեստական հեշտոցներ չկան: Հեշտոցային և ա-
պակյա սպերմահավաքման մեթոդը կիրառվում է բացառապես առողջ
կենդանիների նկատմամբ: Խրտվիլակային մեթոդը կիրառվում է խորհ
և կոլեկտիվ տնտեսությունների անասունների նկատմամբ այն դեպքում,
յերբ եպիզոտիայի անբարենաջող պայմաններ են ստեղծված:

Մինչև վերջին ժամանակներս կիրառվող պպուլցային մերողը կա-
սեցորդի կերպով արգելվում է: Այժմ կանգ առնենք մասնաշված 5
մեթոդների վրա, առանձին լուսաբանելով յուրաքանչյուրի խմբերը:

1. Ռեզինե սպերմահավաքի ձևով. — Գործադրվում է արհեստական
բեղմնավորման ինստիտուտի լաբորատորիայի կողմից: Սպերմահավա-
քիչը գործածելիս պետք է պահպանել հետևյալ հիմնական որոնքները.
1) սպերմահավաքիչին վոչ մի դեպքում վազելին չքսել: 2) Լվանալ
միմիայն տաք և վոչ մի դեպքում յեռացրած ջրով, ավելացնելով 100
խորանարդ սանտիմետր ջրին 2 գրամ սոդա: 3) Հակաանխման (ին-
թարկել սպիրտում, 7—10 րոպե ժամանակով (և վոչ թե յեռացման
միջոցով), վորից հետո թողնել, վոր չորանա, սենյակի սովորական
ջերմության տակ:

2. Արհեստական հեշտոցի ձևով. — Նույնպես կիրառվում է վերոհիշ-
յալ ինստիտուտի կողմից. գործադրման ժամանակ պիտի պահպանել
նույն հիմնական որոնքները, ինչ վոր ռեզինե սպերմահավաքման ժա-
մանակ: Սակայն այստեղ անհրաժեշտ է գործադրումից մի քանի րոպե
առաջ հեշտոցի ներքին դատարկության մեջ (ներսի և դրսի պատերի
մեջտեղը) գոյութուն ունեցող հատուկ անցքի միջով տաք ջուր լցնել
վորը սեղմում և ներքին խողովակը՝ ստեղծելով արհեստական հեշտոց,
ուր արական սեռի ներկայացուցիչը (ցուլը, խոյը-դուլը) մտնում է իր
առնանդամը: Ջրի աստիճանը պիտի լինի 39—40, վորից պակաս ջերմ
աստիճան լինելու դեպքում վերջինս հրաժարվում է դուզավորվելուց,
իսկ բարձր աստիճան լինելու դեպքում նա կարող է ընդմիջող զրկվել զու-
գավորման ընդունակությունից: Ս սպերմա այս ձևով ստանալու համար

հեշտոցի ներքին խողովակը, նույնպես նրա արտաքին անցքը խնամ-
քով պետք է պատել վազելինով, վորպեսզի նրա միջով առնանդամը հեշտ
անցնի: Հեշտոցի հակառակ ծայրին ամրացվում է սպերմա հավաքելու
բաժակը: Յերբ այս բոլորը պատրաստ է լինում, արտադրողին թող-
նում են ցանկութուն ցույց տվող անասունի վրա: Հենց այդ ժամա-
նակ սերմնավորողը, վորը կանգնած է անասունի աջ կողմից, սպերմա
ստանալու համար՝ ձախ ձեռքով արտադրողի առնանդամը կախում է աջ
ձեռքով բռնած արհեստական հեշտոցի մեջ: Պետք է զգուշ լինել, վոր
առնանդամը հանելիս լցված սպերման չթափվի, հեշտոցը պետք է
առնիջապես յերեսն իվայր դարձնել, այսպիսով ամբողջ սպերման կլցվի
հեշտոցին ամբացրած բաժակի մեջ, վոր այնուհետև զգուշությամբ հան-
վում է հեշտոցից:

Այս սեռական ակտից հետո հեշտոցը վերը հիշված ձևով լվաց-
վում է:

Նշված յերկու ձևերի կիրառումը կախում ունի արտադրողի բնա-
վորութունից: Յեթե արտադրողը հրաժարվում է վորևե ձևից, այդ
դեպքում պետք է կիրառվի մյուս ձևը:

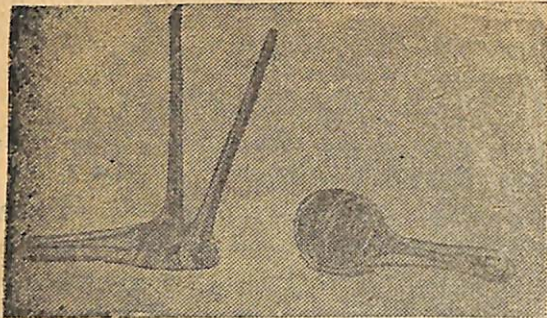
Սովորաբար այս յերկու ձևերով ստացվում է միջին թվով 2—5
յերբնեմ և ավելի խորանարդ սանտիմետր սպերմա:

3. Խրտվիլակային մերող — Այս մեթոդի եյութությունն այն է, վոր
վերը հիշված արհեստական հեշտոցը դրվում է արհեստականորեն կա-
ռուցված անասունի խրտվիլակի մեջ. Խրտվիլակը կարող է կառուց-
վել զանազան նյութերից՝ վալտից, յերկաթից, սակայն այդ կազմում
է միմիայն նրա հիմքը, վորին տրվում է այս կամ այն անասունի
ձևը, իսկ հիմքի վրա քաշվում է տվյալ անասունի մորթին, նախորդ
նրա տակը դարձան կամ խոտ են լցնում վորպեսզի ըստ ամենայնի
կենդանու տպավորութուն թողնի: Այդ խրտվիլակի հետևի մասում
անցք են թողնում, վոր կապվում է արհեստական հեշտոցին:

Հենց սրա վրա թողնում են արտադրողին, վոր իր առնանդամը առց
է կացնում այդ անցքի մեջ և զուգավորում կատարում ճիշտ այնպես,
ինչպես չեթե խրտվիլակի փոխարեն կենդանի լիներ: Ակտից հետո, հեշ-
տոցը հանում են խրտվիլակից և դատարկում են սպերման:

4. Բնական հեշտոցի մերող. — Այս մեթոդի եյութությունն այն է,
վոր արտադրողին թողնում են մալը կենդանու վրա, վորը լի յե ցան-
կութամբ: Ակտից առնիջապես հետո հեշտոցային հայելու միջոցով
սպերման հեշտոցից հավաքում են բաժակի մեջ: Այս ձևով ավելի շատ
սպերմա հավաքելու համար, անհրաժեշտ է նախ քան ակտի կատա-
րումը հեշտոցը լավ լվանալ ֆիզիոլոգիական լուծույթով, վորից հետո
միայն թողնել արտադրողին այդ անասունի վրա: Այս ձևն առնալա-
տականարմար է այն չափով, ինչ չափով վոր քիչ սպերմա չե հավաք-

վորով, իսկ ամենակարևորն այն է, վոր կարող է առաջ գալ վորեն հիվանդութիւնն, յետե տվալ կենդանին հախորժ չի քննված:



Նկար 4. Վոլտաբի հեշտոցի հայելի:

պարանոցին, իսկ նրա բաց ծայրն ամրացվում է հեշտոցի սեղմակին (սփինկտեր), այն հաշվով, վոր հեշտոցի առաջին մասն անմիջակա նորեն կապվի սերմահավաքչի անցքի հետ: Ապակա սպերմահավաքչիչը

վորի բուխ ծայրին լավ վազելին են քսում ձեռքով սեռական անդամի անցքը բաց անելով՝ տանում են ներս և ամրացնում սեղմակին: Սպերմահավաքչիչը հախքան գործի դնելը հակառակման ելնն թարկվում չորացնող պահարանում (սուրիլ նիշկաֆ), բարձր ջերմության ազդեցութե



Նկար 5. Պողոթ յեղջուրավորի հեշտոցի հայելի:

թխան տակ: Մերձեցման ակտից հետո սպերմահավաքչիչը համապատասխան միջոցներով վացվում է:

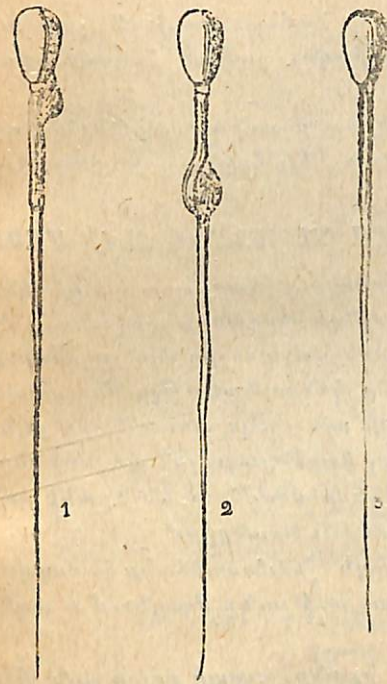
ԻՆՉՊԵՍ ԳՆԱՀԱՏԵԼ ՍՊԵՐՄԱՆ

Բեղմնավորման աշխատանքների տնտեսական եֆֆեկտոր կախված է սերմի քանակից, իսկ սերմի վրա իրից կախված է անասունների բեղմնավորման տեմպը: Այն նախն է վատորակ սպերմայի սերմնավորումով բեղմնավորման լիժ տեղի ունենալ:

Այս տեսակետից յիշենով, անհարժեք է, նախքան գործադրու-

թխան մեջ դնելը, մանրադիտակի միջոցով դնել սպերմայի վորակը: Սերմնավորման աշխատանքն առանց մանրադիտակի՝ պետք է վնասաբեր: Երբեք համարել:

Մանրադիտակի տակ սպերման քննելիս, պետք է հաշվի առնել չերկու կարևոր պարամետր՝ 1) սպերմատոզոյիդների քանակը, 2) նրանց շարժողականութիւնը: Ըստ քանակի մանրադիտակի տակ նա կարող է լինել՝ ա) թանձր, բ) միջակ թանձրութեամբ գ) չնչին թանձրութեամբ, և դեպքեր կարող են լինել, յերբ բոլորովին սպերմատոզոյիդները չեն լինում: Ըստ շարժողականութեան՝ սպերմաները կարող են լինել ա) առաջադիմական շարժում ունեցողներ, բ) տատանվողներ, գ) անշարժներ: Այս սպերման, վոր պիտանի չէ գործադրման համար, պիտի



Նկար 6. 1. Հասունացած, 2. կիսահասունացած սպերմատոզոյիդներ:

Սպերման քննելու ժամանակ անհրաժեշտ է 15 ջերմաստիճան, հակառակ դեպքում սպերման, ըստ իր ֆիզիոլոգիական հատկութեան, կարող է կորցնել իր շարժողականութիւնը: Ծղբրիտ մեխանիկայի մանրադիտակը վորը մեծացնում է 180 անգամ, միանգամայն պիտանի չէ այս աշխատանքների համար:

ԻՆՉ ՄԻՋՈՑՆԵՐԻ ՊԵՏՔ Ե ԴԻՄԵԼ ՍՊԵՐՄԱՆ ՔԱՆԱԿԱՊԵՍ ՅԵՎ
ՎՈՐԱԿԱՊԵՍ ԼԱՎԱՑՆԵԼՈՒ ՀՍՄԱՐ

1. Արտադրողին պետք է նպատակահարմար ոգտագործել, վորովհետև ինչպես վերևում ընդգծված է, չափից դուրս ոգտագործելը ցածրացնում է թե սպերմալի վորակը և թե քանակը:

2. Լավ կերն ու խնամքով սպասարկումը դրական ազդեցություն է ունենում սպերմատոզոյիդների արտադրանքի վրա: Այս տեսակետից յեղնելով՝ դուգավորման շրջանում ցուլերին պետք է տալ որակա՛ն 4 կիլոգրամ, իսկ զոչերին մեկ կիլոգրամ վարսակ: Լրացուցիչ ուժեղ կերի լավագույն խառնուրդ համարվում է ցորենի թեփը և ձուռն (խոշոր լեղջուրավորների համար 10, իսկ վոչխարների համար մինչև 2 ձուռն որակա՛ն):

3. Լավագույն միջոցներից մեկն էլ համապատասխան շարժումն ու զբոսանքն է, — որակա՛ն 4—6 ժամից վոչ պոկաս՝ մաքուր ոդում, դաշտում արածելը:

4. Զոոհիգիենական միջոցառումների գործադրում, այսինքն՝ լույս, ոդանցք, մաքրություն, անասունին լողացնել, հսկել, վոր ստամոքսը կանոնավոր գործի:

ՍՊԵՐՄԱՅԻ ՀՆՏ ՎԱՐՎԵԼՈՒ ՅԵՎ ՆՐԱ ՊԱՆՊԱՆՄԱՆ ՁԵՎԻ ՄԱՍԻՆ

Կենդանի սպերմատոզոյիդներ ստանալուց հետո, պետք է գիտենալ նրանց կենդանի պահելու յեղանակը, մինչև արգանդի պարանոցը սըրսկելը: Նախ պետք է ընդգծել, վոր սպերմատոզոյիդները չափազանց զգայուն են և շուտ են կորցնում իրենց կենսունակությունն արտաքին անբարենպաստ ազդեցությունների տակ: Այս տեսակետից յեղնելով, անհրաժեշտ է պահպանել հետևյալ կարևորագույն պայմանները:

1) Արեի անմիջական ճառագայթները մեռցնում են նրանց կենսունակությունը, ուստի պետք է խուսափել նրանցից:

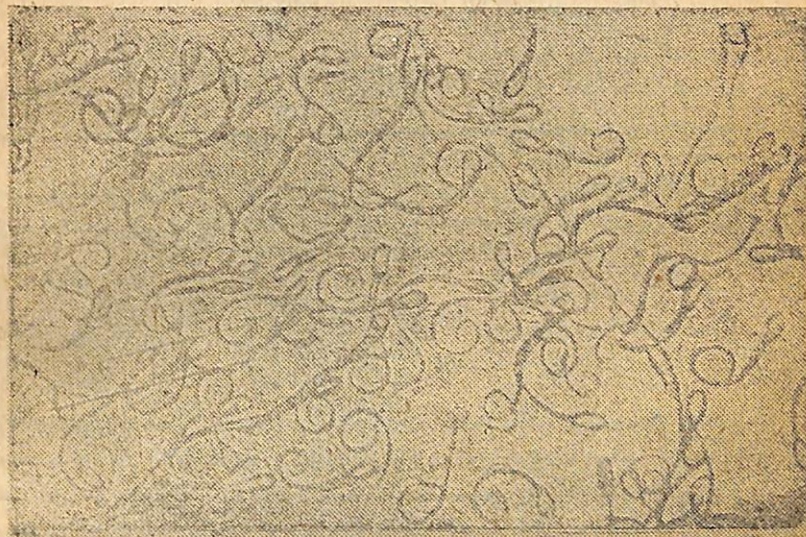
2) Սպերման պահպանելու լավագույն ջերմաստիճանը համարվում է 10—15 Ը: 40 աստիճանից բարձր տաքությունը մեռցնում է սպերմատոզոյիդներին:

3) Զուրը նույնպես մեռցնում է նրանց, ուստի բոլոր այն մարմինները, վորոնք անմիջական կապ ունեն սպերմալի հետ, պետք է չորացվեն և վոչ մի դեպքում չտաքացվեն: Լավ է ամանները խոնավացնել համապատասխան ֆիզիոլոգիական լուծույթով (տես ներքևում հիշատակված բաղադրությունը):

4) Բոլոր տեսակի թթվությունները, ինչպես նաև ուժեղ հիմքերը (շնորհի) մեռցնում են սպերմատոզոյիդներին:

5) Ամեն տեսակի, թեկուզ չնչին քանակով, հակաանխիչ միջոցները նույնպես մեռցնում են նրանց:

6) Ծանր մետաղների թթվությունը թույն են սպերմատոզոյիդների, համար, ուստի չի կարելի գործադրել մետաղա գործիքներ: Բացի այդ պետք է խուսափել նույնպես հականխիչ նյութերից և վոչ մի դեպքում բեղմնավորման յենթակա անասունների հեղուցները չլվանալ հակասեպտիկ նյութերով: Սպերման յերկարատև պահելը մասսայական աշխատանքների ժամանակ կտրակա՛նապես արգելվում է մեկ ժամից վոչ ավելի ժամանակ և սահմանվում է սպերման արտադրողից ըստանալու և մայրերին սրսկելու համար): Իսկ համաճարակային վարեքում բացառիկ դեպքերում, վորտեղ անհնարին է սպերման ստանալու անմիջապես սրսկում կատարել, այս դեպքում սպերման կարելի է պահել 10—12 ժամից վոչ ավելի:



Նկ 7. Զրի ազդեցությամբ սպանված սպերմատոզոյիդներ, վորոնց պոչերը կլորացել են:

Սպերման 10—12 ժամ պահելու դեպքում անհրաժեշտ է պահպանել հետևյալ մոմենտները:

1) Անպայման պահել լուծույթի խառնուրդի մեջ: 2) Պահել նեղ անոթի մեջ և գազային փախանակությունից խոսափելու համար՝ վազելիների յուղ լցնել: 3) Թույլ չտալ հաճախակի ջերմաստիճանի սուր փոփոխություն, պահելով միատեսակ ջերմաստիճանի մեջ՝ 10—12 Ը, փոխաթյուն, այն չափով, ինչ չափով վոր նման տատանումները բացասականորեն են ազդում սպերմատոզոյիդների կենսունակության վրա: Յի թե կարիք կատարված սպերման մի վարից մյուս վայրը փոխադրելու, այս դեպքում:

քում սպերման լցնում են մի բանկայի մեջ և տեղավորում յերկաթյա յերկպատ ամանի մեջ ու ամանի և բանկայի միջև յեղած թարածութունը լցնում են կամ սառուցով, կամ աղբյուրի սառ ջրով: Այս կերպ և կատարվում սպերմի փոխադրումը:

ՖԻԶԻՈԼՈԳԻԱԿԱՆ ԼՈՒԾՈՒՅԹԻ ԲԱՂԱԴՐՈՒՅՈՒՆԸ ՎՈՐ ԿԻՐԱՌՎՈՒՄ Ե ԳՈՐԾԻՔՆԵՐԻ ՅԵՎ ԱՄԱՆՆԵՐԻ ԽՈՆԱՎԱՅՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Վոր կենդանու համար	Մ Ե Կ Լ Ի Տ Ր Զ Ր Ի Ն		
	NaCl Մաքուր աղ, գրամներով	Խմելու սոդա կամ յերկթթվառտային՝ գրամներով	
Ցուլի	10,0	0,5	
Ղաչի	11,0	0,5	

Կամ թե և շաքարաֆիզիոլոգիական լուծույթ

Ինչ արդի կենդանու համար	Մ Ե Կ Լ Ի Տ Ր Զ Ր Ի Ն		
	Շաքար ու ֆինադ կամ շաքարավաղ գրամներով	Մաքուր աղ NaCl գրամներով	Յերկթթվառտային սոդա՝ գրամներով
Ցուլի	100	1,0	0,5
Ղաչի	106	1,0	0,5

Ինչպես վերևում շեշտված է, բոլոր տեսակի հալաներիչ միջոցները փաստում են սպերմատոզոյիդներին, սակայն իբրև բացառություն, թուլատրվում է այս աշխատանքների պրոցեսում մաքուր սպիրտի (ոնկտիֆիկատի) զործադրումը, վոր համեմատաբար պահպանում է սպերմայի կենդանի գոյությունը: Այլ տեսակի սպիրտներ, վորոնք իրենց մեջ թույն են պարունակում, խստիվ արգելվում են:

ՖԻԶԻՈԼՈԳԻԱԿԱՆ ԼՈՒԾՈՒՅԹԻ ՊԱՏՐԱՍՏՄԱՆ ՁԵՎԸ

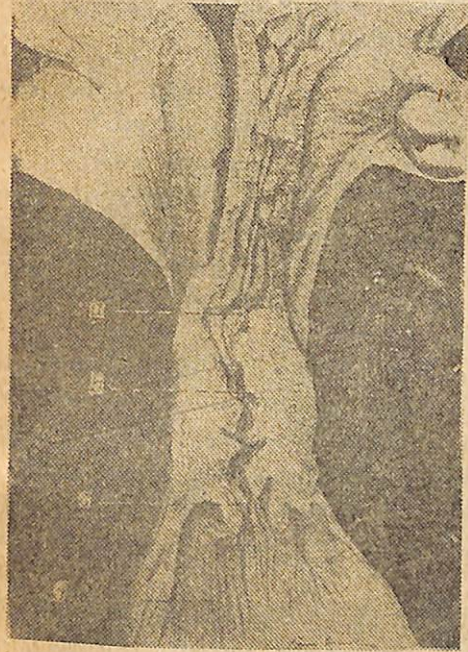
1. Լուծույթը պատրաստվում է և յեռացվում մաքուր եմալի կամ ապակե և վոչ մի դեպքում պղնձի, յերկաթի կամ ցինկի ամաններում:
2. Զուրը չափվում է մենզուրկայի միջոցով, պահպանելով խիստ ճշտութուն:
3. Աղը, սոդան և շաքարը կշռում են դեղատնային ձեռքի կշռանքով:
4. Հարաբերութունը պահպանվում է 1:100 հարաբերությամբ:
5. Ֆիլտրացիան կատարում են հատուկ ֆիլտրադ թղթի և վոչ

թե հիգրոսկոպիկ բամբակի միջոցով, վորովհետև վերջինս չեբբեմս սուլելյա չե պարունակում, վոր ըացասական կերպով է ազդում սպերմի վրա:

6. Սոդան պետք է լցնել միմիայն յեռացրած ջրի մեջ, հակառակ դեպքում տեղի կունենա վորոշ քիմիական ուեակցիա, վորի հետևանքով թթվածինը դուրս կգա ու լուծույթը ուժեղ հիմքային բնույթ կունենա:

ՍՊԵՐՄԱՆ ԼՈՒԾԱՇԱՂԵԼԸ (Ռազբավլենիե)

Յելնելով արհեստական բեղմնավորման հիմնական նպատակից՝ մաքսիմալ տնտեսական արդյունքից, սպերման, նախքան արգանդի պարանոցը սրսկելը, խառնում են ալս նպատակի համար, թնասունների արհեստական սերմնավորման ինստիտուտի կողմից պատրաստված հատուկ «խառնուրդի» (Ռազբավլենիե) հետ, վորը չկորցնելով սպերմայի հատկությունը՝ հնարավոր է դարձնում մի քանի անգամ ավելի անասուններ սերմնավորել:



Նկար 8.
Արգանդի պարանոցը

մանրամասնորեն կանգ առնել նրանց բաղադրանքի վրա. կարևոր է շեշտել միմիայն այն հանգամանքը, վոր ինստիտուտի կողմից նշվում է յուրաքանչյուր տեսակի անասունի համար պահանջվող խառնուրդը՝ հատուկ դրոշմանիշի միջոցով, ուստի ստանալուց հետո ամպալմանորեն պետք է ոգտագործել արկղում յեղած հատուկ բացա-

դրույթները (վոր ուղարկվում է արկղի մեջ) և անշեղորհն պետք է ղեկավարվել վերջինով:

Հիմնական կանոնները վորոնցով պետք է ղեկավարվել «խառնուրդներ» գործածելիս, հետևյալն են՝. — 1. Անպայման պետք է ոգտվել ինստիտուտի կողմից ուղարկված «խառնուրդով»: 2. Ոգտվել տվյալ անասունի համար պատրաստված հատուկ «խառնուրդով» և չգիտել այլ անասունների համար պատրաստված «խառնուրդի» հետ: 3. Խիստ կերպով ղեկավարվել ինստիտուտի կողմից հրահանգված կանոնով (վոր ուղարկվում է պատվերի հետ միասին՝ Մոսկվայից): 4. Ոգտագործել քաջված ամպուլան տվյալ որը: 5. Սպերման խառնելուց հետո՝ անպայման ստուգել մանրադիտակի տակ:

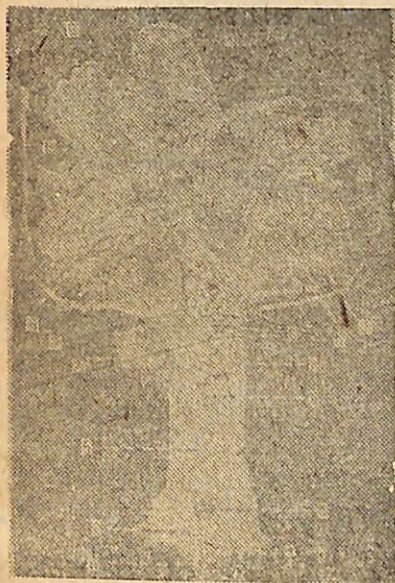
ՄԱՅՐ ԱՆԱՍՏՈՒՆԵՐԻ ՑԱՆԿՈՒԹՅԱՆ ԳԱՂՈՒ ԺԱՄԿԵՏԸ ՎՈՐՈՇԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ

Բեղմնավորումը կատարվում է այն ժամանակ, իբրև տվյալ մայր անասունը ցույց է տալիս զուգավորման ցանկության պարզ նշաններ. միմիայն այս դեպքում է, վոր սերմնավորումը ղրական արդյունքներ է տալիս: Կովի ձվիկները հասունանում են յուրաքանչյուր 3 շաբաթը մեկ անգամ, իսկ վոչխարներին՝ յուրաքանչյուր 16-17-երորդ որը, և դուրս են գալիս Փալոպյան փողը կամ ձվազատիչ խողովակը, հետագայում արգանդը՝ Սովորաբար, ցանկութունը ցույց տվող անասունները վորոշ նշաններ են ցույց տալիս:

1. Դառնում են անհանգիստ, բառաչում են, յերբեմն փախչում են նախրից, ավելի շատ են ջուր խմում, քիչ են ուտում ու պակսեցնում են կաթը: 2. Փոխվում են նրանց մարմնի հետևի մասի ձևը բարձրացնում են պոչի հիմքը: 3. Նրանք բարձրանում են այլ անասունների վրա, կամ ընդհակառակը: 4. Շատ դեպքերում նրանց հեշտոցից սկզբվում է լորձուք կաթիլ, սեռական շրթունքները (անցքի) կարմրում են և ուռչում:

Չպետք է ընկերել «կեղծ ցանկությունը» իսկական ցանկության հետ այդպիսի ցանկություն լինում է Սովորաբար առաջինը լիկորորդից տարբերվում է նրանով, վոր արգանդի պարանոցն ավելի յև մեծանում է շրջապատվում է ավելի խտացած դեղնագույն լորձուքով: Կեղծ ցանկություն ժամանակ կատարված բեղմնավորումը վիժում է առաջ բերում: Կովերի կեղծ ցանկությունն առաջ է գալիս բեղմնավորման 5-րդ որը, իսկ վոչխարներինը 1-2 ամիսներում: Կովերի ցանկությունը տևում է 6-36 ժամ, միջին թվով 17-20 ժամ, իսկ վոչխարներինը՝ 6-72 ժամ, միջին թվով՝ 12-20 ժամ: Ուրեմն, այս տեսակետից լինելով և խուսափելով այս կարևոր ժամկետը բաց թողնելու վտանգից, անհրաժեշտ

է ցանկություն ունեցող անասունների ընտրությունը կատարել որակյա 2 անգամ: Ինչպես պարզվեց, արհեստական բեղմնավորման ժամանակ ամենակարևորը մալր անասունների ցանկության գալու հայտնաբերումն է, ուստի այս խնդրով պետք է շահագորդված լինի յուրաքանչյուր կոլտնտեսական, հովիվ և անասնաբուժական ու անասնաբուժական պեղսոնալ, վորի համար անասունների արհեստական բեղմնավորման ինստիտուտը հրահանգում է պարզևատրել ցանկությունը ցույց տվող յուրաքանչյուր անասունի հայտնաբերման համար, լայն բացատրական աշխատանք տանելով այս խնդրի շուրջը խորհրդային և կոլեկտիվ տնտեսություններում:



Նկ. 9

ՍԵՌԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱՐԱՆԸ ԿԱԶՄՎՄԾ Ե՝

1. Սեռական շրթունքներից.
2. Համոցից.
3. Հեշտոցի նտխագոնից.
4. Միդատար խողովակի անցքից.
5. Հեշտոցի միջին մասից.
6. Երական հեշտոցից.
7. Արգանդի պարանոցի արտաքին անցքից.
8. Արգանդի պարանոցի միջաձեղ ծալքերից.
9. Արգանդի չբացված յեղջյուրից:
10. Արգանդի բացված յեղջյուրից.
11. Կատիկալոնից.
12. Աջ ձվազատիչ խողովակից.
13. Աջ ձվա անից.
14. Դեղին բծից.
15. Ձախ ձվազատիչ խողովակից.
16. Ձախ ձվա անից.
17. Արգանդի լայն կապանից.
18. Ձախ մեղանոթանից.
19. Աջ մեղանոթանից:
20. Մեղանոթանից.

Վոչխարների ցանկության գալը վորոշում է հատուկ փորձող-ղոչի (պրորենիկի) միջոցով:

Վորպեսզի փորձողը հնարավորություն չունենա զուգավորել ցանկությունը ցույց տվող վոչխարներին, սովորաբար նրանց վորովայնի քաթանի թաղկինակ են կապում: Ցանկություն ունեցող վոչխարը հանդիստ կանգնում է և թույլ է տալիս զոչին բարձրանալ իր վրա: Վորպեսզի փորձողները ճշգրիտ կերպով կատարեն իրենց դերը,

այս դեպքում պետք է նրանց թույլատրել չերբեմն սեռական ակտը կատարել և չերբեմն ել նրանց կերակրել վարսակով:



Նկ. 10

Փորձող զոչը վորոնում է ցանկութուն ունեցող վոչխարներին.
ՍՊԵՐՄՍ. ՍՐՍԿԵԼԸ

Վորպեսզի այս աշխատանքները հաջող ընթացք ունենան, ցանկության յեկած անասունների համար հատուկ դադգյահներ են պատրաստում, վորոնք կառուցվում են 2 զուգահեռական գերաններից և ամրացվում են 4 սյուների վրա, վորպեսզի սրսկման լեռնակա անասունները հնարավորութուն չունենան դուրս գալու այդ դադգյահներից, նրանց վզի մակերևութի չափով այդ դադգյահների առաջին մասում փակիչներ (засовы) են սարքում, պարանով քաշում են նրանց դեպի սյունը, վոր թույլ չի տալիս տվյալ անասուններին հետ գնալ: Մասապական սրսկման ժամանակ աշպիսի դադգյահներ կառուցվում են մի քանի հատ ու կարգով մի քանի շարք դասավորում, այնպես վոր ցանկության լեկող մայր անասուններին առանց դժվարության միանգամից կարելի լի քչել դեպի դադգյահները:

Յերբ անասուններն ամրացվում են դադգյահներին, այն ժամանակ անմիջապես վորոնները հատուկ կատետրների միջոցով (տես Նկար 11), վորոնց ամրացված են շարիցները և վորտեղ գտնվում է արդեն պատրաստված սպերման, սրսկումներ են անում: Կատետրը բացված հայելու միջոցով զգուշությամբ տարվում է արգանդի պարանոցը՝ մեկ կամ չորս

կու սանտիմետր խորությամբ, վորովհետև ավելի խորը տանելը կարող է բացասական ազդեցութուն ունենալ բեղմնավորման տոկոսի վրա: Պետք է հատուկ ուշադրութուն դարձնել արգանդի անատոմիական կառուցվածքի վրա, վորովհետև կատետրը հանկարծակի կարող է դեմ անել խիճուկային ողակներից մեկին ու սրսկման ժամանակ սպասած արդյունքը չտալ, ուստի այս վտանգից խուսափելու համար, կատետրը



Նկ. 11

Շարից կատետր՝ սպերմա սրսկելու համար.

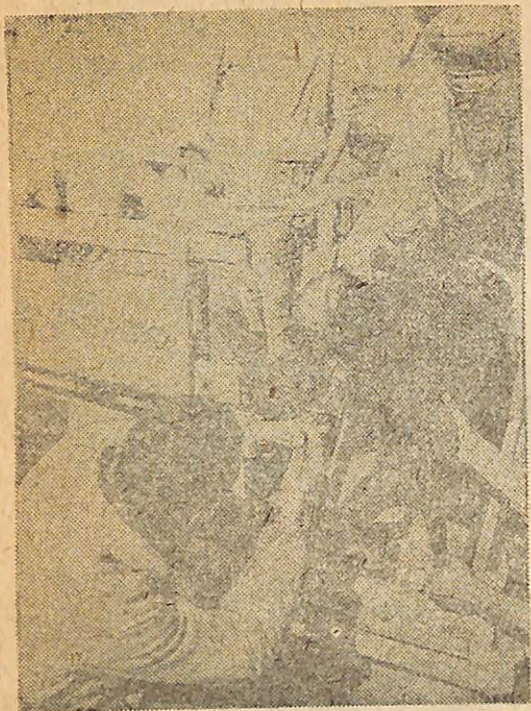
պտուտային շարժման միջոցով և մացվում արգանդի պարանոցը, նախորդ յեկացրած ջրի մեջ մի վորոշ ժամանակ թողնելուց հետո: Հայելին նախքան հեշտոց անցկացնելը, հակառակվում է բոցի վրա թերզման լեռնակելու միջոցով. պետք է զգուշ լինել, վոր հայելին չալվի և չայլի հեշտոցի լորձաթաղանթը: Նախքան սրսկումը, կատետրը դրսի կողմից տամպոնի միջոցով 96 աստիճան սպիրտով հակառակվում է, ապա շորացվում: Իսկ կատետրի ներսի մասը շարիցի միջոցով լվանում են ֆիզիոլոգիական լուծույթով: Նույն լուծույթով թրջում են հեշտոցային հայելին, վորով հեշտանում է հեշտոցը տանելու գործողութունը:

Կովերին առհասարակ սրսկում են մեկ, իսկ վոչխարներին 0,1—0,3 խորանարդ սանտիմետր սպերմա, վորից ավելին սրսկել չի թույլատրվում, վորովհետև ավելին բացասական ազդեցութուն է ունենում բեղմնավորման վրա:

Սպերմայի ավելցուկը լցնում են արգանդի պարանոցի վրա, վորովհետև այդ ավելցուկին այլ անասուններին սրսկելը նույնպես ցածրացնում է բեղմնավորման արդյունքները: Մեկ ցանկության ժամա-

նակաշրջանում, ինչպես կովերը, հույնական վոլխարները սերմնավորվում են միմիայն մեկ անգամ, հաշվի առնելով ցանկության յերկարատևությունը: Սովորաբար կովերը բեղմնավորելուց հետո միջին հաշվով 21

բզորը կրկնակի ցանկության են գալիս, յերբեմն ել ալդ կրկնվում են 10—30-բզորը: Այն կովերը, վորոնք ամառին սրսկումից հետո չեն բեղմնավորվում, նրանց 2-բզանգամ սովորական ձևով սերմնավորում են, իսկ այն կովերը, վորոնք առաջին սրսկումից հետո կասկածելի չեն համարվում, 2-բզանգամ 2—3 խ. սանտիմետր սպերմա սրսկում են միմիայն արգանդի պարանոցի վրա, հակառակ դեպքում կարող են վիժում առաջ գալ, յեթե սրսկումն անմիջականորեն արգանդում կատարվի:



Նկ. 12

Վոլխարի արհեստական բեղմնավորումը դադարի վրա:

Վոլխարները բեղմնավորելուց հետո սովորաբար կրկնակի ցանկություն չեն ցույց տալիս: Եթե սպերման սրսկելուց 2—4 շաբաթ հետո նրանք դարձյալ ցանկություն են ցույց տալիս, այն նշան է, վոր չեն բեղմնավորվել. այս դեպքում սպերմայի կրկնակի սրսկումը վերջ հիշված ձևով պետք է կատարել:

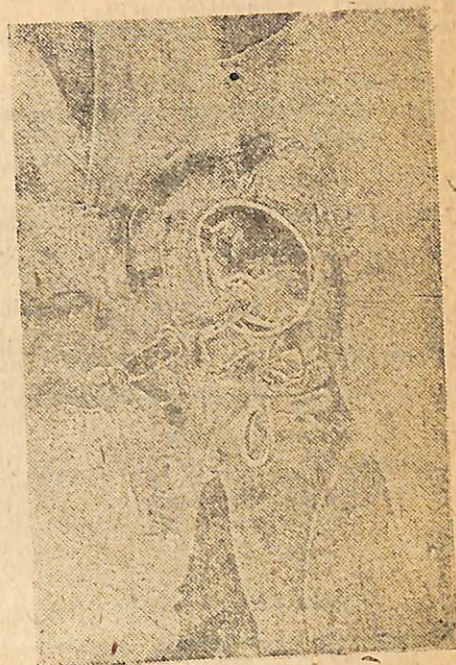
ԳՈՐԾԻՔՆԵՐԻ ՅԵՎ ՆՅՈՒԹԵՐԻ ՊԱՀՊԱՆՈՒՄՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻՅ ՀԵՏՈ

Աշխատանքներն ավարտելուց հետո բոլոր գործիքները լվացվում են հակահեխվում են: Այն կատարները, վորոնք գործածվել են, մի քանի անգամ շարժի միջոցով մաքուր շորով լվացվում են, վորից հետո 96 աստիճանի սպիրտում լվանում, չորացնում ու փաթաթում են մաքուր թղթի մեջ. Ամանները լվանում են տաք ջրով, առանց սապոնի, վարովհետև վերջինիս մնացորդները մեղցնում են սպերմատոզոյդներին:

Բոլոր գործիքները և նյութերը պետք է պահվեն մաքուր պահարանում, վորտեղ այլ դեղորայք պահել խստիվ արգելվում է: Բոլոր տեսակի մետաղյա գործիքներին վազելին են քսում, փաթաթում են թղթով ու պահում չոր տեղ: Սպերմազավաքիչն և արհեստական հեղուցին աշխատանքներից հետո զրկել են քսում:

ԱՐՀԵՍՏԱԿԱՆ ԲԵՂՄՆԱՎՈՐՄԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԻ ՀԱՇՎԱՌՈՒՄԸ

Կայաններում արհեստական բեղմնավորման աշխատանքների կառնավոր հաշվառում պետք է կատարել: Պետք է ցուցակագրվի ու հաշվի առնվի յուրաքանչյուր մայր անասուն, մատնանշելով նրա Ք-ը, անունը, հատուկ նշանները, ցանկության դալու և սերմնավորման ժամանակը, սպերմայի զոդան և արտադրողի Ք-ն ու անունը: Յուրաքանչյուր արտադրողի համար նույնպես հատուկ ձևով հաշվառում է կատարվում, ցույց տալով նրա տեղը, թիվը սպերմայի քանակը և վորակը: Հաշվառումը տվյալ դեպքում բոլոր աշխատանքների հաշվին է, վորի միջոցով հնարավորություն ենք



Նկ. 13. Կովի սրսկումը

ուսենում պարզելու տնտեսական արդյունքը և մեր կատարած աշխատանքներն ամփոփելու: (Ինստիտուտի կողմից մշակված ձևը տես վերջում): Բացի հաշվառումից, յուրաքանչյուր կալանի համար հարմար կարևոր է իմանալ, թե ինչպիսի գործիքներ և պարզավորումներ են անհրաժեշտ այս աշխատանքների համար (այդ գործիքների և պարզավորումների մանրամասն ցուցակը տես վերջում):

Արհեստական բեղմնավորումն անշուշտ կտա իր դրական տնտեսական արդյունքը և նրա միջոցով մենք կարող ենք ազնվացնել մեր անասուններին միմիայն այն դեպքում, յերբ այս աշխատանքներով զբաղվող անձինք կենսագործեն այն բոլորը, ինչ վոր վերջ հիշվեց: Ամեն տեսակի անփութ ու անշնորհ վերաբերմունք դեպի գործը անհաջատեսակի կմատնի արհեստական սերմնավորումը և անդամով կզցի

Պորհրդարին իշխանության կողմից ձեռնարկված միջոցառումների վարկը մասնայի առաջ:

Տ Ե Ղ Ե Կ Ա Ն Ք Ն Ա խ Բ Ի Մ Ա Ս Ի Ն

Արհեստական բեղմնավորման № խորհրդակցության կամ կոլտնտեսության
 Նախը № կողմերի կամ վստիարների քանակը
 193 թ.

Թ Ի Վ Ը	Սերմնավորված և առաջին անգամ	Սերմնավորված և 2-րդ անգամ	ԾԱՆՈԹՈՒԹՅՈՒՆ
Նախորդ ամսից առ 1-ն այս ամսի			
1			
2			
Մինչև 31			

Ընդամենը մեկ ամսում
 Նախորդի
 հետ մեծաթիվ ընդամենը

ԿՈՎԵՐԻ ԿԱՄ ԱՅԼ ԱՆՍՈՒՆՆԵՐԻ ՔԱՐՏԻ ՁԵՎԸ

Նախը № ԿՈՎԻ ՔԱՐՏԸ ԿՈՎԻ №
 Զուգավորման շրջանը № Արհեստական
 193 թիվ բեղմնավորման կայանի
 խոր. կոլտնտեսության կամ ապրան-
 քային ֆերմայի համարը

№ № ըստ կարգի	Ամիս, ամսաթիվ	Արտադրողի №-ը	Արտադրողի քարտի մեջ ցանկության կրկնվելու մասին դիտողություն արված է	ՍԵՐՄՆԱՎՈՐՄԱՆ ԱՆԴՅՈՒՆՔԸ		
				Բեղմնա- վորվել և	Ձի բեղմնա- վորվել	Արդյունքն ինչ է յեղել.
1.						
2.						

Յուրաքանչյուր կովի, կամ այլ մայր անասունի համար մեկ այսպիսի քարտ է պատրաստվում և լրացվում է.

ԱՐՏԱԴՐՈՂԻ ՔԱՐՏԻ ՁԵՎԸ

1. (Պորհրդարին, կախկտիվ տնտեսու-
թյուն) խ, ամ.
2. Արհեստական սերմնավորման
№ կայան
3. Արտադրողի № անունը
4. Տարիքը
5. Ամիս, թիվ
6. Սպերմայի քանակը խ, ս. մ.
7. Խառնուրդը սպերմայի խ, ամ.
կուծույթի
8. Խառնուրդի դրոշմանիշը
9. Սպերմայի քանակը մինչև շաղա-
խելը
10. Սպերմայի քանակը շաղախելուց
հետո
11. Սրահված սպերմայի քանակը

Նախը №-ը ըստ կարգի	Կովերի №-ը	Ցանկության կրկնվելու ժամ- կետը	Նախը №-ը	Կովերի №-ը	Ցանկության կրկնվելու կամկետը
1.					

ԿԱՅԱՆՆԵՐԻ ՈՐԻՆԱԿԵԼԻ ՍԱՐՔԱՎՈՐՄԱՆ ՅՈՒՑԱԿԸ

№ համար կարգի	Անվանաբանություն	Սպեցիֆիկացիան	Քանակը
Մածագիտական սարքավորում			
1.	Դեղատնային կշեռք	50 գրամանոց փոկրյա չափան.	1
2.	Դարեկաններ բենզինի	«Սկոտովոդի» ձևի	2
3.	» պրիմուսի համար	Սովորական	2
4.	Ռեզինե սպունգ	» № 5, կամ մեծ տեսակը	2
5.	Յերզաններ ամանների համար	Մեծ տեսակը	
6.	» » »	Նեղ ձաղարի համար	2
7.	Հեղուցի հայելի	Մեծ տեսակը	1
8.	Արհեստական հեղուցներ	Փոքր տեսակը	1
9.	Ասեղներ պրիմուսի համար	Սովորական	30
10.	Կապսուլատորներ	փոկրյա, մեծերից	1
11.	Պրիմուսի կապսուլներ	Սովորական	10
12.	Յերենայա կաթնաթերթեր	«Սկոտովոդի» ձևի	3
13.	Կապսուլ պատուղ բանալիներ	Սովորական	1
14.	Մանրագիտակ	Հիշատակալիցայի 180 ան- գամ մեծացնող	1
15.	Պարտեզներ	յետանկյունի 75—150 մլ. յերկ.	1
16.	Յերենայա փայտեր	սպերմա հավաքելու համար	3
17.	Պրիմուսներ	20—30 ս. մ.	1
18.	Յերենայա թիշ	սովորական	10
19.	Պրիմուս	»	2
20.	Կշռաքարեր	Տեխնիկական, 0,01 մինչև 50 գր.	1
21.	Սպերմահավաքիչներ	ռեզինից	10
22.	Սպիրտաչափ	չափի և քաշի պալդի ձևով	1
23.	Պալաթներ	սովորական կապույտ	6
24.	«Լուրեյի» շաղկերիներ	10 խ. սմ. պարունակող թյուն	6
25.	Եմալյա կաթսաներ	25—30 մ. տրամագծով	2
Ապակյա ամաններ			
1.	Բանկաներ խթաններով	ցածր ձևի, 3—5 լիտրանոց	3
2.	» » »	» » 2,25—5 »	4
3.	» » »	» » 50—100 »	10

№ համար կարգի	Անվանաբանություն	Սպեցիֆիկացիան	Քանակը
4.	Չաղար ասպակյա	դեղատնային, 12—18...	2
5.	Մենդուրիա փոքր	30 խ. սմ.	6
6.	Մեծ մենդուրիա	0,5—1	2
7.	Սրվակներ	սովորական 3 լիտրանոց	2
8.	» ռեզինով	խթանով, 0,5 լիտր	3
9.	Առարկայական ապակիներ	սովորական	50 հատ
10.	Ծածկելու ապակիներ	15×15 կամ 20×20 չափի	100
11.	Ապակյա ձողեր	տրամագիծը 4—6 մ. մ., յերկա- րու թյունը 100 մ. մ.	10
12.	Ապակյա չափաներ	տրամագիծը 15—25	2
Նյութեր			
1.	Թուղթ՝ փաթեթելու	բարակ տեսակը	2 կիլոգրամ
2.	Ֆիլտրացիայի (թորման)	սովորական	0,5 »
3.	Բամբակ հիգրոսկոպիկ	»	1 »
4.	Մաշկ	»	3 »
5.	Հալվածման քարեր		250 հատ
6.	Քարեր կովերի համար		1250 »
7.	Չանաղան քարեր		125
Քիմիական նյութեր			
1.	Վաղելին	մաքուր, դեղին կամ սպիտակ	1,5 կիլոգր.
2.	Քլորիդի նստարի NaCl	քլորիդի մաքուր	1 »
3.	«Պատուղներ» սպերմայի համ.	զլուկողա ֆոսֆատային ըստ ինստիտուտի դեղագրի	350 »
4.	Յերկթիվատային սողա	քլորիդի մաքուր. անպայման ապակյա ամանում	1 »

Գլավիտ — 7494 (բ)

Հրատ — 2214

Պատվեր — 1709

Տիրաժ — 4000

Սրբագրեց՝ Պողոս Մկրտչյան

Հանձնված և արտագրութան — 14 մայիսի 1932 թ.
Ստորագրված և տպելու — 27 սեպտեմբերի 1932 թ.

ՀՀ Ազգային գրադարան



NL0299046

Գիրք 35 կուպ. (2 մ.)

21.780



Դ. Եսայան

Искусственное Оплодотворение Коров и Овец

Госиздат ССР Армении

Эривань 1982 г.